

Roginer Oszkár

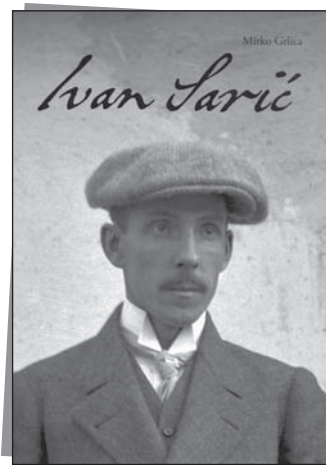
SZÁRITS JÁNOS – IVAN SARIĆ

*János Szárits – Ivan Sarić*Mirko Grlica: *Ivan Sarić*. Városi Múzeum, Szabadka, 2010

„Az egyik legnagyobb szabadkairól rendezett kiállítással vissza kívánjuk őt hozni az emberek emlékezetébe. Ezúttal a végeredmény, Szárits Jánosra nézve, talán kedvezőbb lesz.”¹

Ahogy a közel- és távol-keleti tájak lakói és Afrika városai visszakövetelik London, Párizs, Berlin és New York múzeumaitól azokat a tárgyi emlékeket, ásatások leleteit, építészeti és iparművészeti alkotásokat, melyeket az egykori gyarmatosítók kutatói hoztak magukkal, hogy a világvárosokban tolongó polgároknak a birodalom mindenre kiterjedő figyelmét illusztrálják, úgy hódítják vissza maguknak a vidéki kulturális gócpontok azokat az életrajzokat, melyekre a hegemoniával egyértelműsített nagyváros a központosítással jogot formált. Így igyekszik szoborral, külföldre kiadványokkal Palics emléket állítani Vermes Lajosnak, Magyarkanizsa Dobó Tihamérnak, illetve Koncz Istvánnak, így Szabadka is Szárits Jánosnak/Ivan Sarićnak.

A szabadkai Városi Múzeum által 2010-ben megjelentetett monográfia egyike azoknak a kiadványoknak, amelyek úgy mutatják be egy többnyelvű közönség érdeklődésének a több nyelvhez, kultúrához, a történelem könyörtelensége folytán több államilakulathoz tartozó, több szempontból is kiemelkedő egyén életét, hogy a kötet két nyelven íródott. A szöveg szerb nyelvű változata Csiszár Molnár Anna fordításában olvasható párhuzamosan magyarul is. Minden oldal kéthasábos, ahol a bal szerb, a jobb oldali pedig magyar nyelvű; a bibliográfiai hivatkozások pedig mindig az adott forrás eredetijére utalnak.

¹ Grlica, Mirko 2010. Előszó = M. G.: *Ivan Sarić*. Muzej, Subotica, 2010. 7.

A könyv mellé szerevezte meg a Városi Múzeum azt a vándorkiállítást, amely több vajdasági községben tette ezt az életrajzot „bejárhatóvá”. A kiállítás pannói a fejezetcímek alapján csoportosították a képi és szöveganyagot, illetve – miként a könyv is – mindkét nyelven szóltak a látogatókhoz. A kiállítással és a könyvvel vidékünk első sikeres repülési kísérletének, annak századik (1910–2010) évfordulóján állítottak emléket.

Műfaji szempontból a kötet életrajz. A szerző egyrészt időbeli sorrendben tekinti át az életművet, másrészt tematikai egységekbe rendezi. Így kerülnek a kötet elejére *A család* és *A tanulóévek*, a kötet végére pedig az *Öregkor* című fejezetek. Ezek viszonyában alakulnak a közjük kerülő életrajzi tömbök. A könyv sorra veszi a már ifjúkorban jelentkező kerékpározástól, a motorkerékpár és az autó iránt érzett szenvedélyen át, a labdarúgásig mindazt, ami említésre méltó momentum a pályakép alakulásában. A kötet központi motívuma, ahogy a tárgyalt életrajz esetében is: a repülés, és bár a fejezetek elkülönülő tematikai szempontok mentén épülnek, mindegyik – legalább utalásszerűen – kitér arra a vágyra, amely egész élete során végigkövette Szárits Jánost: természetszerűleg *A pilóta* című fejezet a leghosszabb.

A könyvet olvasva a módszeres kutatás aprólékos jeleire leszünk figyelmesek. Mirko Grlica hatékonyan használja fel a korabeli sajtóorgánumokat (*Bácsmegyei Napló*, *Neven*, *Novi vek*, *Szabadka és Vidéke*, *Szabadkai Közlöny*, *Subotičke Novine*, *Subotički športski list* stb.), a Városi Tanács vagy a Főispáni Hivatal nyilatkozatait, hivatalos rendelkezéseit, határozatait, gimnáziumi értesítőket, ismert személyiségek idevágó naplóbejegyzéseit (pl. Ifj. Brenner József), továbbá a témát érintő szakirodalmat egyaránt. Az illusztratív anyag ugyanilyen szerteágazó, és többek között fakszimilét, előhívott dagerrotípiákat, régi fényképeket, plakátokat, tervrajzokat és kitüntésekről készült felvételeket tartalmaz. A kiadvány gazdag illusztratív anyaga mellett az utolsó, a *Katalógus* című fejezet további fényképeket, reprodukciókat közöl. A dokumentumok többnyelvűek, és – a kétnyelvűségre egyébként is hatványozottan odafigyelő szerkesztéshez híven – az adott nyelvre fordítódnak az adott hasámban.

A szerző, bár kötetének központi mozzanata az 1910. október 16-án végrehajtott sikeres repülési kísérlet, és az összes – a kötet során látszólag – elvarratlan szál is itt fűződik össze, a különféle életrajzi adatokból, a rekonstruált érdeklődési körökből, hobbikból és feltételezett útirányokból úgy kísérel meg magyarázatot adni eme rendhagyó és fölöttébb szokatlan szabadkai eseményre, mélyebb összefüggéseire, hogy egyben ki is lép az életrajz keretei közül. Az életrajz így nem egy autonóm, emberek és események viszonylatában teljesen közömbös, önmagában álló jelenségként, hanem a mikrotörténeti kutatásokhoz hasonlatosan, korának kontextualizált elemeként kerül tárgyalásra. Az életrajzzal együtt korrajzot is kapunk a szabadkai hétköznapiokról, az Osztrák–Magyar

Monarchia, az SZHSZ Királyság, majd Jugoszlávia korabeli repülési, mechanikai, technikai fejlettségéről – aprólékos adatolással kívánja megmagyarázni az eseményt úgy, hogy korba, eseménysorba ágyazza. Emellett természetesen kitér Szabadka vidékének labdarúgó- és kerékpáréletére, a Vermes Lajos-féle „előolimpiai játékokra”, a századelő és századforduló repülési kísérleteire, majd azokra a vívódásokra is, melyeket az öregkor hozott magával.

Egy nagyobb formátumú kötetrel van dolgunk, mely által lehetővé vált a fényképek és egyéb illusztrációk nagyobb méretben való megjelentetése. Ez a régi, fakult, rosszabb minőségű képek esetében azért fontos, mert a digitalizációval így kellőképpen kinagyíthatóvá váltak a távolról felvett fényképek egyes részletei és a csoportképek. A nagyobb formátum emellett a tördelést és a lapszéli jegyzetek beiktatását is könnyebbé tette.

Kevésbé valószínű már, hogy a Jugoszláv Repülési Múzeum első szintjén kiállított Szárits 1. valaha is visszakerül Szabadkára, a Mirko Grlica által írt monográfia adatbővsége, részletessége és illusztratív anyagának teljességre törekvő szelekciója viszont, Szárits Jánost/Ivan Sarićot olyan megvilágításban tünteti fel, amely életének egészét kívánta bemutatni Szabadkától, Budapesten, Bécsen, Belgrádon át, vissza Szabadkáig.